

The Vlach Connection and Further Reflections on Roman History

Conexiunea valaha si alte reflectii pe marginea istoriei Imperiului Roman
Autor: Kelley L. Ross, Ph.D.
Traducerea: Galer

Conexiunea Valaha

Daca ceea ce a realizat Imparatul Justinian prin recucerirea Africii de nord si a Italiei a fost idee buna sau nu este inca disputat de catre istorici. In acelasi timp e un pic ridicol sa ne uitam chiorîs la imparatii rasariteni pe motiv ca n-ar fi fost romani autentici iar apoi sa-l criticam pe cel care se porneste pe recuperat aproape jumatate din batrinul vest de la germani. Nu-i mai putin adevarat ca ceea ce a reprezentat Justinian si ce a reazlizat el contine importante elemente din ceea ce deferentiaza lumea medievala de cea antica si din ceea ce imperiul tirziu devenise diferit de cel timpuriu.

Realizarile lui Justinian constituie o importanta parte a istoriei dar putin documentata. Se presupune a proveni dintr-o familie din Macedonia vorbitoare de limba latina. Acuma, o familie vorbitoare de limba latina, sa spunem, in Spania ar insemna oameni a caror limba va fi evoluat in spaniola, in Galia in franceza, etc. O familie vorbitoare de limba latina in Macedonia ar insemna deci oameni a caror limba va fi evoluat intr-o limba romance numita "vlaha" la sud de Dunare si "romàna" la nord. Deci, pe scurt, Justinian a fost un român, in sens ori modern ori antic. Un imparat român al Romaniei. (in engleza jocul de cuvinte e mai potrivit: A Romanian emperor of Romania n.Galer)

Aceasta conduce la citeva chestiuni.

1. "Vlah" este in sine un cuvint interesant. Se pare a fi un derivativ din acelasi cuvint germanic cu corespondentul "welsch" in germana si "welsh" in engleza, amindoua insemnind "roman", ori ca e vorba de romani vorbitori de latina ori romani vorbitori de celtica. "Vlah" ca atare este un cuvint slav (mai exact ceh) si inseamna ori Italian ori Român iar acelasi cuvint, cu terminatiile cauzale corespunzatoare, dã in latina

medievala "blachi" si in greaca "blakhoi" pronuntat "vlakhi", aplicat doar vorbitorilor de limbi romance din Balcani. Apare de asemenea in poloneza ca "wloch", in maghiara ca "olasz/olah", in rusa ca "volokh", in yiddish ca "walach" si in alte forme variate chiar si in aceste limbi (cf. "Vlach," Un dictionar de nume proprii, Patrick Hanks si Flavia Hodges [Oxford University Press, 1988], p. 558). "Vlah" apare de asemenea in numele primului principat român: Vallahia sau citeodata Valahia. In concluzie ne putem imagina ca acest termen sa fi fost lasat in urma de catre triburile germanice in perioada stationarii lor in Europa estica si in Balcani.

Pentru multe secole "valaha" a fost o limba doar vorbita si nu scrisa. Cind s-a trecut la scris s-a utilizat alfabetul chirilic, in linie cu credinta ortodoxa a oamenilor. Mai tirziu, contiinta nationala s-a dezvoltat in principatele Valahiei si Moldovei unde limba a ajuns sa fie numita "româna". Acest nume a fost la inceput influentat de pronuntia turca prin "rumanian" ori "roumanian" (aici cred ca e o confuzie referitoare la forma "rumân" care e originala si nu din influenta turca. n. Galer) dar odata cu adoptia alfabetului latin impreuna cu o tentinda de a accentua latinizarea limbii el a fost de asemeni latinizat in plus. Pentru clarificare, limba României moderne poate fi denumita "daco-româna". Citeva insule de vorbitori de valaha supravietuiesc in Grecia, Albania si in fosta Iugoslavie, desi utilizarea termenului de "vlah" pentru acestea este pe cale de disparitie. Doua din aceste insule de vorbitori in Albania si Grecia se spune acum ca vorbesc "arumâna", in timp ce alta in Macedonia greceasca si in fosta republica iugoslava a Macedoniei se spune ca vorbesc "magleno-româna". Despre Vorbitorii de magleno-româna, deci, s-ar putea spune ca ar fi descendenti ai neamului lui Justinian.

2. Aceasta arunca o importanta perspectiva asupra restului istoriei Imperiului Roman de Rasarit. Cind greaca inlocuieste latina ca limba de curte sub imparatul Heraclian, istoricii incep sa se gindeasca despre imperiu ca fiind unul grec, intr-atît ca europenii vestici, francii in speta, creadeu ca toti din imperiu erau greci. Bineinteles nimic nu era adevarat in legatura cu asta. Greaca a avut un rol oarecum similar si in Imperiul Roman timpuriu dar Marcus Aurelius nu a devenit grec doar pentru ca isi tinea jurnalul in limba greaca. In acelasi timp insa, grecii medievali adevarati ezitau in a se autodenumi "greci": eleni, cuvintul grecesc pentru "greci", desemna mai degraba pe grecii antici pagîni. Grecii crestini nu se autointitulau altfel decit "romani".

   Pe linga greci imperiul rasaritean a avut un important element format din armeni, alt grup a carui limba nu a fost scrisa decit tirziu, la fel ca in cazul albanezilor si vlahilor, si in fine alte grupuri etnice indigene despre care exista referiri ocazionale cum sint isaurienii si frigienii, ale caror limbi nu sint prea bine atestate si care de fapt au disparut complet in timpul ocupatiei turcesti in Anatolia. Intr-adevar, nu este clar cum si cind multe din populatiile indigene din atichitate din Analtolia dispar sau sint asimilate -- populatii cum sint frigienii, lidienii, dacii, galatii (care erau celti), cappadocienii, etc. Dupa ce Basil al II-lea a cucerit Bulgaria, un numeros element slav format din bulgari si sirbi, secole dupa ce au fortat frontiera Dunarii, a fost finalmente intergat imperiului. In aceste conditii chiar si imparatii latini ai Constantinopolelui, constienti fiind de istoria si caracterul multi-etnic ale imperiului, il numeau totusi Romania.

   Prin urmare, in timp ce românii moderni pastreaza acea identitate de vorbitori ai unei limbi romance, Romania medievala a insemnat un imperiu de multe popoare, unite

prin istoria Imperiului Roman si a bisericii, fiind doar guvernat in limba greaca. Cea mai mare dinastie bizantina, Macedoniana, incepind cu Basil I, pare sa fi fost de fapt aremeana la origine, cum erau doi dintre imparatii "in-law" (nu stiu la ce se refera. n.Galer) apartinind aceleasi dinastii, Romanus si Ioan Tzimisces. In aceasta perspectiva, din nou, Imperiul Roman mai degraba si-a asumat doar caracteristica unui stat elenistic -- care, simplu spus, a insemnat ca oricine a invatat greaca a dobindit drepturi politice depline.

3. Avem in fine misterul vorbitorilor de daco-romāna in teritoriul lor actual. Vorbitorii de limba romance in Balcani intra in istorie in secolul XII ca vlahi: cind al doilea regat bulgar s-a rupt de Romania (Imp. Bizantin, n.Galer) in 1186, revolta a fost condusa de fratii Asan, ei insisi fiind vlahi. Ioan Asan se exprima in latina ca "Imperator Omnium Bulgarum et Blacorum". Cind imparatul german Frederick Barbarossa a trecut prin acest regat in 1189, elementul vlah parea predominant din moment ce lui Ioan i se spunea "imparatul vlahilor si a celei mai mari parti a bulgarilor", "imparatul vlahilor si cumanilor" sau "imparatul vlahilor care il numeau imparatul Greciei" [Istoria Imperiului Bizantin, A.A. Vasiliev, Universitatea din Wisconsin Presa, 1964, p.442]. Asanestii au accentuat elementul bulgar doar pentru ca acela a fost precedentul institutional de independenta a statului si bisericii pe care il pretindeau ei.

   De vreme ce nu auzim pina atunci (sec XII n.Galer) despre vorbitori romance (vorbitori de limba inrudita/provenita din latina) in Balcani in istoria medievala si limba vlaha la acel moment nu era inca scrisa, acesti oameni par a fi picat din cer. La fel pare a fi vorba si despre albanezi. Si mai misterioasa inca este aparitia vorbitorilor romance la nord de Dunare, care a fost in cea mai mare parte terra incognita pe perioada de 1000 de ani de dinainte. Prin urmare oricine s-ar intraba ce s-a intimplat de fapt. Vorbire romance inseamna colonizare romana si trebuie sa mergem inapoi pina in secolele II si III AD pentru a afla despre aceasta.

   De vreme ce nationalismul romānesc se identifica in mod natural cu prezentul teritoriu al Romāniei si de asemeni cu locuitorii pre-romani ai Daciei -- platoul aparat la sud si est de muntii Carpati -- se afirma in mod clar ca daco-romānii au ocupat acelasi teritoriu in mod continuu. Pe de alta parte, maghiarii, care au detinut Transilvania (acelasi platou) tot timpul de la fondarea propriului lor stat, cu exeptia ocupatiei turcesti, pina la 1918, le place sa sustina ca ei au fost de fapt primii si ca romānii au venit mai tirziu in teritoriu. Aceste dispute politice, care deseori au tonul unor intentii egoiste mitizante, fac foarte dificila pentru cei din afara incercarea de a evalua argumentele -- oricine ar putea fi in mod rezonabil suspicios in legatura cu oricare din sursele romānesti sau maghiare.

   Ceea ce cunoastem din surse romane este ca provincia Dacia, cucerita de catre Traian la 106 AD, a fost parasita pe la 271 AD. Aceasta, asa cum am vazut (intr-un capitol precedent, n.Galer), a fost o perioada foarte proasta pentru romani, Dacia fiind un

pivot intr-un teritoriu inconjurat in cea mai mare parte de dusmani din ce in ce mai activi. Odata cu retragerea romana, zona iese din cadrul istoriei documentate pentru multe secole iar vorbitori de limba romance aici nu vor fi semnalati pina prin sec XIV. Texte il limba valaha/româna nu apar pina prin sec XVI. Peste vidul platoului transilvan si a muntilor Carpati istoricii medievali consemneaza doar trecerea migratorilor -- germani (goti si gepizi), huni, avari, bulgari, maghiari, pecenegi, cumani si in fine mongoli. Teritoriul Valahiei si Moldovei pare a fi tara nimanui pe o perioada lunga a istoriei medievale, fara cultura scrisa si fara o organizare civila sau autoritate politica inafara a imperiilor migratorilor.

Cind romanii si-au retras legiunile, administratia si multi colonisti, pare improbabil ca toti locuitorii Daciei, care inainte de cucerirea romana au fost uniti intr-un stat formidabil, sa fi plecat. Populatia rurala neasimilata n-ar fi avut nici un motiv special sa plece -- dominatia unor germani nu putea fi mai rea ci probabil mai buna decit cea romana. Arheologia româna moderna indica o continuitate a culturii materiale, in pofida decaderii rapide a asezarilor urbane, impreuna cu ceva material epigrafic. Românilor le place sa scoata in evidenta faptul ca portul popular si azi arata ca si costumatia dacilor de pe Columna lui Traian din Roma. Gramezi de monede gasite indica, in special pentru sec IV, o continua economie monetara, ceea ce inseamna schimburi comerciale cu imperiul. Aceasta a permis si penetratia cretinismului. Ce procentaj din aceasta populatie ramasa vorbea latina si ce procentaj folosea inca vechea limba dacã este imposibil de spus in absenta unei culturi scrise.

Colonistii retrasi, probabil toti sau in cea mai mare parte oricum vorbitori de latina, s-au stabilit doar dincolo de Dunare in provincia romana Moesia Superior. Acea provincie a fost ulterior subdivizata in Moesia Superior si Dacia. Zona este azi in Serbia de la sud de Dunare si la est de Belgrad. Aceasta Dacie a fost mai tirziu divizata in doua. Ulterior aceste provincii au fost integrate impreuna cu Moesia Superior si

altele invecinate in Dioceza Dacia. In vremurile romane tirzii zona respectiva a fost una vorbitoare de latina iar inafara ei greaca era utilizata in mod curent.(cf. "O istorie a statului si societati bizantine", Warren Threadhold [Standford University Press, 1997], p.6). Nu e greu de imaginat continuarea contactelor intre locuitorii de la nord de Dunare, romanizati intr-un grad mai mare sau mai mic, cu cei care au fost nevoiti sa se retraga la sud, in conformitate cu comertul roman care avea loc de o parte si de alta a frontierei Rhin-Dunare.

Nu numai Dacia initiala a iesit din istorie dar si cele doua provincii romane Dacia de mai tirziu au avut parte de aceeasi soarta dupa ce avarii si slavii au rupt frontiera Dunarii navalind in Balcani dupa 602. Doar adoptarea crestinismului in Bulgaria la 879 si introducerea alfabetului chirilic a readus scrisul in regiune. Intimplarea face ca doar inca un singur alt loc din Imperiul Roman sa fi suferit un fenomen asemanator. Retragere fortelor romane de la 410 lasa Britania intr-un con de umbra istorica similar cu cel din Dacia si pentru o vreme singurul lucru care apare este descinderea germaniilor navigatori -- anglii, saxonii si iutzii. Cind cultura scrisa revine, foarte evidenta in istoria Bisericii Engleze a Venerabilului Bede la 731, dintr-o data constatam rezultatele. Britania romana a disparut din cea mai mare parte a insulei iar celtii romanizati au fost impinsi in Wales si Cornwall. Locuitorii zonei Cornish au fost sub o asa presiune incit multi dintre ei au trecut in Bretonia. Vorbitorii de celtica din Cornwall au disparut dar bretonii exista si azi si sint foarte constienti de trecultul lor. Cu toate ca anglo-saxonii au mostenit vechile toponime romane si povestesc ispravile regelui Arthur prin care conflicte ale secolului V sint vag amintite, Anglia saxona datoreaza prea putin culturii pe care a inlocuit-o.

Britania romana supravietuieste in Wales si Bretonia. Chiar si culturi pre-romane supravietuiesc in Spania unde muntii in nord ii adapostesc pe basci a caror limba nu are nici o afinitate cu alta cunoscuta. Acest lucru este relevant. Geografia Angliei prezinta doar putine obstacole in calea unei cuceriri, atit galezii cit si bascii in Spania au rezistat in munti -- munti mai degraba modesti, nu mai inalti de 1000 m in Tara Galilor si nu mai inalti de 2300m in partea de sud a vaii Ebro in Spania (desi unii sint peste 3000m in apropiere in Pirinei), dar destul cit sa impuna eforturi si costuri semnificative invadatori lor -- in Evul Mediu, Tara Bascilor a fost baza longevivului regat al Navarrei. Americanii isi pot aminti cum muntii Appalachi, care au in jur de 1800m, au ingreunat miscarea initiala catre vest. Platoul Transilvan, in comparatie cu acestea, ofera o formidabila reduta naturala. Fluviul Dunarea insusi sta martor nevoit fiind sa faca un larg inconjur spre sud al intregii arii. Ramura sudica a Carpatilor, Alpii Transilvani, are virfuri peste 2500m, iar cea vestica pina la 1850m in muntii Bihor. Aceasta arata imediat de ce migratorii in general preferau sa ocoleasca acest platou (Transilvan, n.Galer), intocmai ca Dunarea. Migratorilor le place terenuri plate cu iarba bogata, prezente in cimpia Ungara si in valea Dunarii in Valahia si mai putin sau deloc in munti si in platoul Transilvan. Ne-am astepta sa gasim o populatie autohtona in Daco-Romania (Dacia ocupata, n.Galer) la fel de mult ca in Tara Galilor sau in tinutul Navarrei.

In consecinta, nu este mai greu de imaginat pe daci supravietuind decit pe galezi sau pe basci. Pe de alta parte, aceasta face cumva si mai dificil de explicat de ce limba daca originala nu ar fi suprevietuit. Zona Daco-Romania a stat sub ocupatie romana pentru o perioada mai scurta, cam un secol si jumatate, decit Britania, cam trei secole jumatate, sau Spania, in jur de sase secole si jumatate. O limba romance nu a prins

radacini in Britania, insasi dominatia romance din Spania eshuînd in a inlocui pe deplin limba basca. Deci, cum de nu a suprevietuit limba pre-romance in România moderna? Relativ scurta ocupatie romana cu greu pare a fi determinat un proces atit de radical, mai ales in fata organizarii si rezistentei pe care dacii le-au opus la inceput. Nici politica romana nu a fost una de natura a desfiinta in mod deliberat limbile locale -- acesta a fost doar un efect secundar al colonizarii romane si al utilizarii limbii latine ca limba administrativa, literara si, mai tirziu, religioasa (biserica Romano Catolica). Dominatia vorbirii romance in Daco-Romania prin urmare ar putea necesita alta sursa/impuls/motiv de latinizare.

Am putea gasi raspuns prin a ne intreba ce s-a intimplat cu toti vorbitorii de limba latina la sud de Dunare, in provinciile si dioceza dacice. Daca privim acolo acum constatam ca inca mai exista vorbitori romance. La cotul Dunarii, unde trece prin bariera muntoasa de la Portile de Fier, care corespunde partii nordice a orovinciei romane Dacia Ripensis, exista o zona cu vorbire limba daco-româna chiar si azi, ca parte din Serbia. Acestia sint oameni ce nu s-au mutat vreme de 1700 de ani. Dar cea mai mare parte a provinciilor Dacia romane e ocupata de vorbitori de sirba sau bulgara. Pe de alta parte, limbile valahe mai la sud, asa cum inteleg (autorul articolului, n.Galer), nu tradeaza influenta limbii greaca asa cum ar fi de aseptat daca ar fi originat in Macedonia si Albania. Si mai este, desigur, enclava istro-româna, care se afla departe in vest in Istria, care a fost parte din Austria pina la Primul Razboi Mondial. De vreme ce toate limbile romance din Balcani par a veni din una si aceeasi proto-limba -- proto-româna -- enclavele dispersate ca aromânii in Albania si istro-românii trebuie sa fi originat in aceeasi zona. Aceasta pare a fi Daciile romane tirzii. Evenimentul ca a dus la imprastierea acestor limbi ar fi fost invazia avaro-slava de la 602 AD.

Unele populatii au fost mai mult sau mai putin stabile, ca galezii de pilda, in timp ce altele s-au imprastiat in fata invadatorilor, ca si bretonii. De vreme ce nu exista izvoare istorice despre acestea, la fel cum nu exista despre migratia slava insasi, sintem lasati in fata a nimic altceva decit a evidentei rezultatelor. De la istro-români stim ca unii au luat-o spre vest. De la magleno-români si aromâni stim ca unii au luat-o spre sud. Totusi, cel mai evident lucru pentru ei ar fi fost sa mearga spre nord-est inapoi in Dacia originala. Aceasta nu ar fi fost cu nimic mai rau decit directia sud sau vest, care nu oferea un refugiu real (autoritatea romana colapsind complet) si ar fi putut fi usor considerata o solutie mai buna devreme ce ar fi stiut macar din zvonuri ca invadatorii ocolesc inaltimile.

Ascunsa de istorie, ca alte migratii a ale Mileniului Negru, evacuatii romani din Dacia ar fi putut foarte bine prin intoarcere sa ofere impusul aditional pentru latinizare care sa fi sters vestigiile anticei limbi dacice. Nu e neparat necesar ca acest proces sa se fi intimplat dintr-o data. Se pare ca Serbia medievala s-a infiintat un pic mai la vest de Moesia, in Bosnia moderna, si gradual s-a mutat spre est. Intre timp, Daciile romane, care includeau parti din Bulgaria moderna, cum ar fi orasul Sofia (Serdica romana), ar fi putut foarte bine sa ramina in majoritate valahe. Aceast pare a fi fost situatia in vremurile Asanestilor. Concomitent cu declinul celui de-al doilea Imperiu Bulgar sirbii au presat spre est. Acest fapt ar fi putut determina un continuu exod valah. Miscarea continua a populatiilor si in perioada moderna este ceea ce chiar sirbii insisi pretind care spun ca Albanezii s-au mutat in Kosovo dupa cucerirea turca. Lucru foarte posibil. De asemenea face posibila mutarea din Daciile romane.

Daca acest mod de a privi lucrurile este corect atunci si nationalistii români si cei maghiari au au dreptate in felul lor. A existat o continua ocupare daco-româna a Transilvaniei dar a existat si o migrare din ceea ce a fost Moesia romana, de la sud de Dunare. Nu de la mult mai la sud, insa. Aceste zone sint si azi invecinate. Aceasta interpretare e mai in defavoarea pretentiilor maghiare decit a celor române. Ceea ce se explica prin continua migrare este purul caracter romance al daco-românei (accentuata lipsa a elementului autohton cu alte cuvinte, n.Galer).

De asemenea se mai explica ceva si anume natura Bisericii Românesti. Daco-românii timpurii din Transilvania nu s-au convertit in masa sau intr-un mod organizat la crestinism, altfel am fi auzit despre episcopii lor la conciliile ecumenice si ar fi putut foarte bine fi Ariani, la fel cu gotii. De asemenea daco-românii nu au adoptat religia maghiarilor, pentru care ar fi trebuie sa fie uniti cu Roma si nu cu Constantinopol. In schimp, Biserica româneasca merge in urma pina la conversia bulgarilor. Aparitia românei in alfabet chirilic impreuna cu influenta vechii Biserici Slavone, limba liturgica a Bisericii bulgare, asupra daco-românei, reprezinta toate argumente in plus. Dupa cucerirea Bulgariei de catre Bazil al II-lea si ocupatia de un secol si jumatate de catre Constantinopol, biserica bulgara a fost reinstaurata de catre valahii Asan cu patriarhia la Trnovo. "Primatul intregii Bulgarii si Valahii" (totius Bulgariae et Blachiae Primas, in latina) este cum se autonumea Patriarhul insusi. Acest patriarhat si cel al Rusiei au fost singurele biserici ortodoxe independente autorizate de Constantinopol. Odata cu declinul Bulgariei in paralel cu ridicarea Serbiei, un Patriarhat independent sirb a fost stabilit la Peç (Kosovo) in 1346, chiar la timp pentru incoronarea lui Stefan Dushan ca "Tzar al Sirbilor si Romanilor". Bulgaria, Serbia si Valahia au fost foarte curind ocupate de turci. Pina la 1483, in Moldova inca independenta s-a stabilit o mitropolie la Suceava in cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Nu am aflat inca (autorul, n.Galer) exact in ce an a fost ea infiintata dar Biserica Ortodoxa Româna a fost autonoma permanent de atunci incoace. Credinta ortodoxa a românilor din Transilvania nu putea origina acolo decit sub directa influenta a bulgarilor, care au condus-o la momentul conversiei lor, sau datorita migrarii si influentei vlahilor sudici, care s-au convertit mai aproape de centrul puterii bulgare. Odata ce Transilvania a trecut la maghiari orice influenta ar fi fost pentru catolicism, lucru care evident nu s-a intimplat.

Cam aceasta este tot ce pot afirma (autorul, n.Galer) pentru moment, in legatura cu misterele Mileniului Negru atit in cazul Daco-Romaniei (Dacia ocupate de romani, n.Galer) cit si in cel al provinciilor Dacia romane de mai tirziu. S-ar putea sa nu satisfaca pe toti românii si cu siguranta nu pe multi maghiari, dar avind de-a face cu asemenea chestiuuni, inafara sferei consemnarilor istorice, este in sine speculativ si nesigur. In acelasi timp este frumos ca undeva numele de "Romania" se pastreaza intr-o natiune moderna si de asemenea merita amintit ca au existat oameni in Balcani care au vorbit latina asa cum intelegem din cazul familiei lui Iustinian isusi.
